

Verbiedt de seksismewet wel meningsuitingen?

De seksismewet leidde bij haar totstandkoming tot veel discussie. De wet verbiedt 'gebaren of handelingen' die 'klaarblijkelijk bedoeld zijn om minachting uit te drukken' jegens iemand vanwege zijn geslacht, of die een persoon 'als minderwaardig beschouwen' of 'reduceren tot diens geslachtelijke dimensie'. Tegenstanders, de auteurs inbegrepen, waren bezorgd dat de wet de vrijheid van meningsuiting zou uithollen. Mogelijk was die bezorgdheid bij nader inzien onterecht. Het kan namelijk zijn dat de wet helemaal geen meningsuitingen viseert. Opmerkelijk in de omschrijving van de materiële gedraging is immers dat het moet gaan om een 'gebaar of handeling'. Dat is een erg merkwaardige woordkeuze: kunnen verbale, tekstuele en audiovisuele meningsuitingen en expressies überhaupt wel onder die begrippen worden gebracht?, vragen ze zich af.

De vraag die de strafrechter moet beantwoorden, is of de term 'handeling', in strafrechtelijke context, duidelijk geen betrekking heeft op verbale expressies en geschriften.

Jogchum Vrielink en Silvia Van Dyck

Eén ding is duidelijk: veel voorbeelden in de parlementaire voorbereidingen betreffen verbale en schriftelijke meningsuitingen. De memorie van toelichting stelt dat met name een 'handeling' eveneens verbaal kan zijn. De parlementaire meerderheid meende dus onmiskenbaar dat haar woordkeuze ook allerlei expressies zou omvatten. Of liever: men heeft niet stilgestaan bij de vraag of de formulering eigenlijk wel toelaat om eveneens (loutere) meningsuitingen aan te pakken. Dat is nochtans twijfelachtig. Zo lijkt het uitgesloten om de term 'gebaar' in die zin te interpreteren. Bij een 'gebaar' gaat het per definitie om non-verbale, lichamelijke uitdrukkingen, veelal - zo stelt Van Dale - van 'aangezicht, armen of schouders, waardoor men verraadt wat in de geest of het gemoed omgaat'. Schrijfsels en verbale expressies vallen onder geen enkele relevante betekenis van de term. Bij de term 'handeling' (die overigens 'gebaar' overbodig maakt) ligt dat complexer. Men kan meningsuitingen, in geschrift of woord, eventueel een bijzondere vorm van 'handelingen' noemen. In zeker opzicht 'handel' je immers ook door jezelf verbaal of tekstueel te uiten: de handeling is dan het spreken of schrijven zelf. Ook kan verwezen worden naar de taalfilosofie en de linguïstiek, waarin sprake is van 'taalhandelingen' of '-daden' om bepaalde 'handelingen' aan te duiden die plaatsvinden doordat men iets zegt met een zeker intentioneel doel voor ogen. Belofte zijn bijvoorbeeld taalhandelingen: met een belofte breng je tot uitdrukking dat je van plan bent om te doen wat de propositie van die belofte weergeeft.

Beide betekenissen sluiten evenwel niet aan bij normaal taalgebruik. In het laatste geval gaat het om niet-juridisch vakjargon. Bovendien slaan 'taalhandelingen' volgens de linguïstiek niet op expressies in het algemeen, maar slechts op een bijzondere deelverzameling ervan.

De eerste optie, dus om elke meningsuiting onder de term 'handeling' te vatten, omdat spreken en schrijven een handelingscomponent hebben, is dan weer een nogal 'oppervlakkig' aanknopingspunt: denken en dromen zijn in die zin ook 'handelingen', en die zaken viseert de wet uiteraard niet. De vraag is dan ook hoe relevant de oppervlakkige 'handelingsaard' van meningsuitingen is, in een juridische context.

In het recht is het in het algemeen niet aangegeven om onnodig af te wijken van de gewone, dagelijkse betekenis van begrippen. Door dat wel te doen, stelt zich immers een kenbaarheids- en legitimiteitsprobleem: rechtsonderhorigen kunnen niet geacht worden te weten wat de strekking van een wettekst is, als de gebruikte terminologie, zonder toelichting of definiering, afwijkt van haar reguliere betekenis.

STRIKTE INTERPRETATIE

Bij uitstek in strafrechtelijke context is een willekeurige of verruimende betekenisverlening problematisch. Het strafrecht moet strikt worden geïnterpreteerd. Die strikte interpretatie betekent dat de strafrechter de strafwet niet mag uitbreiden, anders speelt hij zelf voor strafwetgever, wat ingaat tegen het legaliteitsbeginsel. De strafrechter moet in beginsel de 'gewone, dagelijkse' betekenis aan een woord geven: hij moet noch mag het te ver zoeken. Dat betekent - naar algemene interpretatie en

vaste rechtspraak - niet dat de strafrechter gehouden is tot een louter taalkundige, letterlijke lezing van strafbepalingen. De vigerende basisregels maken een onderscheid tussen twee situaties, te weten die waarin de tekst klaar en duidelijk is en die waarin dat niet het geval is. Als er sprake is van onduidelijkheid van de taalkundige draagwijdte van een bepaling moet de rechter oog hebben voor de wil van de strafwetgever, zij het dat hij er tegelijk toe gehouden blijft de normale taalkundige betekenis van strafbepalingen niet te miskennen. Als, daarentegen, de tekst van de wet klaar en duidelijk is, kunnen de parlementaire voorbereidingen niet opwegen tegen de tekst van de wet, naar vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie, de Raad van State en het Grondwettelijk Hof. Zelfs niet als uit de parlementaire voorbereiding blijkt dat de wetgever bij het invoeren van de norm eenduidig een andere bedoeling had dan wat de tekst suggereert.

In dat verband is het - vanuit wetssystematisch oogpunt - belangrijk om op te merken dat de term 'handeling' of 'daad' in het Belgisch strafrecht stevast wordt gehanteerd voor een klasse van gedragingen die juist onderscheiden wordt van meningsuitingen en expressies. Een illustratie daarvan is het verbod op beledigingen (artikel 448 lid 1 en 2 Sw.). Het eerste lid van artikel 448 verbiedt beledigingen 'hetzij door daden, hetzij door geschriften, prenten of zinnebeelden', terwijl lid twee belediging 'door woorden' verbiedt. Kortom, in lid 1 gaat het enerzijds om 'daden' (een synoniem van 'handelingen') onderscheiden van ('hetzij') diverse soorten schriftelijke uitingen. Essentieel is verder dat mondelinge beledigingen helemaal niet onder lid 1 vallen. Dat wordt nog uitdrukkelijk bevestigd door het gebruik

van 'door woorden (beledigt)' in lid 2. Andere misdrijven, zoals openbare zedenschennis, volgen dezelfde structuur: één variant heeft betrekking op 'handelingen' (artikel 385-386 Sw.), bij uitsluiting van verbale of schriftelijke uitingen, terwijl andere bepalingen zien op 'woorden, geschriften of beelden' (artikel 383-384 en 387 Sw.). Analoog hieraan worden in andere artikelen 'daden' expliciet onderscheiden van 'woorden' (bijvoorbeeld artikel 144, 145, 275, 276 Sw.).

Andersom wordt, in bepalingen waarin men enkel expressies viseert, verwezen naar 'woorden, gebaren of tekens' (artikel 380bis Sw.) of 'gesproken woorden, geschriften, drukwerken, prenten of zinnebeelden' (artikel 66 Sw.). Ook in andere bepalingen uit het strafwetboek wordt de term 'handeling' nooit (tevens) gehanteerd om daar verbale en schriftelijke meningsuitingen onder te vatten.

Couranter - als algemene term - is het begrip 'gedrag', dat aansluit bij 'comportement' uit de Franse versie van de seksismewet. Maar voor die term opteerde de wetgever opmerkelijk genoeg niet.

WOORDEN ZIJN GEEN DADEN

Kortom, de vraag die de strafrechter moet beantwoorden, is of de term 'handeling' in strafrechtelijke context duidelijk geen betrekking heeft op verbale expressies en geschriften. Als men dat oordeelt, dan vallen verbale, audiovisuele en schriftelijke uitingen niet onder het bereik van het seksismeverbod.

Oordeelt de strafrechter echter dat over die taalkundige kwestie onduidelijkheid bestaat, dan kan hij kijken naar de wil van de wetgever. Desgevallend kunnen, gezien de voorbeelden die in het parlement werden aangevoerd, schriftelijke, audiovisuele en verbale meningsuitingen wél onder de reikwijdte van het misdrijf vallen; tenzij de rechter zou oordelen dat zo'n interpretatie de betekenis van de samenstellende termen miskent.

Daarbij kan nog worden opgemerkt dat die laatste interpretatie ernstige risico's voor de expressievrijheid met zich meebrengt. Dat is niet alleen het geval door de ruime formulering van de seksismewet. Een bijkomend probleem is dat sommigen al geruime tijd proberen om uitingen gelijk te schakelen met handelingen of daden. Het oogmerk daarvan is om de vrijheid van meningsuiting op die manier makkelijker te kunnen inperken: aan uitingen die 'eigenlijk' handelingen zijn, komt zogezegd nauwelijks of geen bescherming van de expressievrijheid toe.

Zo poneerde het Interfederaal Gelijkekansen-centrum herhaaldelijk dat 'aanzetten tot haat' niets met de vrijheid van meningsuiting te maken heeft, omdat 'aanzetten tot haat en discriminatie een daad is en geen mening'. Die redenering wordt juridisch, gelukkig, (vooralsnog) niet aanvaard: tenlasteleggingen wegens aanzetten tot haat worden strikt afgewogen tegen de expressievrijheid.

Strafrechtelijk aanvaarden dat bepaalde uitingen, die sommigen als onwenselijk beschouwen, 'handelingen' zijn, zou evenwel een gevaarlijke stap zijn in een richting waarbij aan meningsuitingen - naar believen - bescherming ontzegd kan worden, door ze simpelweg te kwalificeren als 'handelingen'.

Jogchum Vrielink is postdoctoraal onderzoeker (KU Leuven), Silvia Van Dyck is docent strafrecht (VUB) en advocaat.

Voor het Nieuw Juridisch Weekblad schreven Jogchum Vrielink en Silvia Van Dyck een uitvoerige analyse van de seksismewet. In die tekst werpen ze onder meer de vraag op of de wet - door haar gebrekkige taalkundige redactie - eigenlijk überhaupt wel meningsuitingen viseert. Dit is een bewerking van die uitgebreide analyse.